യോഗവാസിഷ്ഠഃ/പ്രകരണമ് 6
(നിർവാണപ്രകരണം ഉത്തരാർധം)/സർഗം 29

ശ്രീവസിഷ്ഠ ഉവാച .
നിത്യമന്തർമുഖസ്തിഷ്ഠ വീതരാഗോ വിവാസനഃ .
ചിന്മാത്രമമലം ശാന്തം കർമ സർവത്ര ഭാവയൻ .. 1
ആകാശവിശദഃ പ്രാജ്ഞശ്ചിന്മാത്രൈകഘനസ്ഥിതിഃ .
സമഃ സൗമ്യഃ സമാനന്ദഃ സ ബ്രഹ്മാ്ബൃംഹിതാശയഃ .. 2
ശോകേഷ്വാപത്സു ഘോരേഷു സംകടേഷ്വവടേഷു ച .
യഥാപ്രാപ്തേഷു സർവേഷു ഖർവേഷൂന്നതിമത്സു ച .. 3
യഥാക്രമം യഥാദേശം കുരു ദുഃഖമദുഃഖിതഃ .
വാഷ്പക്രന്ദാദിപര്യന്തം ദ്വന്ദ്വയുക്തസുഖാനി ച .. 4
സമാഗമേഷു കാന്താനാമുത്സവേഷൂദയേഷു ച .
ആനന്ദം ഭജ സൗമ്യാത്മാ വാസനാക്രാന്തമൂഢവത് .. 5
ഭൂതാനി മൃത്യുകാര്യേഷു സംഗ്രാമാദിഷു നിർദഹ .
ദാവാനലസ്തൃണാനീവ വാസനാക്രാന്തമൂഢവത് .. 6
ക്രമാഗതേഷ്വഖിന്നോ്ർഥം ബകവച്ചിന്തയാർജയ .
അർഥോപാർജനകാര്യേഷു വാസനാക്രാന്തമൂഢവത് .. 7
ബലാദ്വിദലയാശേഷാനരീനരിനിഷൂദന .
വാതോ രിക്താനിവാമ്ഭോദാൻ വാസനാക്രാന്തമൂഢവത് .. 8
ജനേഷു കരുണാർഹേഷു ധൈര്യം കുരു മഹാത്മസു .
ആത്മാരാമമനാ മൗനീ വാസനാക്രാന്തമൂഢവത് .. 9
മുദിതോ ഭവ ഹർഷേഷു ദുഃഖേഷു ഭവ ദുഃഖിതഃ .
കരുണാം കുരു ദീനേഷു ഭവ വീരേഷു വീര്യവാൻ .. 10
അന്തർമുഖഃ സദാനന്ദഃ സ്വാത്മാരാമതയാന്വിതഃ .
യഃ കരോതി ശമോദാരസ്തത്ര കർതാസി നാനഘ .. 11
ആത്മഭാവനയാ സാധോ നിത്യമന്തർമുഖസ്ഥിതേഃ .
വജ്രധാരാപി തേ രാമ പതിതാ യാതി കുണ്ഠതാമ് .. 12
സംകല്പകലനോന്മുക്തേ സ്വസംവിന്മാത്രകോടരേ .
യസ്തിഷ്ഠത്യാത്മനി സ്വൈരമാത്മാരാമോ മഹേശ്വരഃ .. 13
ന തം ഭിന്ദന്തി ശസ്ത്രാണി ന ദഹന്തി ഹുതാശനാഃ .
ന ക്ലേദയന്തി വാരീണി ശോഷയന്തി ന മാരുതാഃ .. 14
സുസ്തമ്ഭമജമാലിങ്ഗ്യ സ്വാത്മാനമജരാമരമ് .
തിഷ്ഠാവഷ്ടഭ്യ ധീരാത്മാ സുസ്തമ്ഭമിവ മന്ദിരമ് .. 15
ജഗദ്വൃക്ഷപദാർഥൗഘപുഷ്പാമോദശ്രിയം പുരാമ് .✓
സംവിദം സംവിദഃ സ്വസ്ഥാമാസ്വാന്തർമുഖമച്യുതമ് .. 16
അന്തർമുഖതയാ നിത്യം കാര്യമാഹരതാം ബഹിഃ .
ജീവതാമപി നോദേതി വാസനാ ദൃഷദാമിവ .. 17
പുനഃ പ്രസരണോന്മുക്തമന്തഃസുപ്തം മനഃ കുരു .

കുർവൻസർവാണി കർമാണി കൂർമാങ്ഗവദവൃത്തിമാൻ .. 18
അന്തർവൃത്തിവിഹീനേന ബഹിർവൃത്തിമതേവ ച .
സുപ്തപ്രബുദ്ധപ്രായേണ കാര്യമാചര ചേതസാ .. 19
ബാലമൂകാദിവിജ്ഞാനവദന്തസ്ത്യക്തവാസനമ് .
ഭവതഃ കുർവതഃ കാര്യം ഖവച്ചിത്തം ന ലിപ്യതേ .. 20
വൃത്തിത്യാഗവിലീനേന കിംചിത്പ്രസരതാ ബഹിഃ .
അന്തരത്യന്തസുപ്തേന ചേതസാ തിഷ്ഠ വിജ്വരഃ .. 21
അസംകല്പകലങ്കായാം ജ്ഞാനാച്ചിത്തക്ഷയോദയേ .
ശുദ്ധായാം സംവിദി സ്ഥിത്വാ കുരു മാ കുരു വാനഘ .. 22
സുഷുപ്തസമയാ വൃത്ത്യാ/ ജാഗ്രദ്-വ്യവഹരൻ-വ്രജൻ .✓
ഗൃഹാണ മാ കിംചിദപി മാ വാ കിംചിത്പരിത്യജ .. 23
ജാഗ്രത്യപി സുഷുപ്തശ്ചേജ്ജാഗർഷി ച സുഷുപ്തകേ .
ജാഗ്രത്സുഷുപ്തയോരൈക്യാത്തദസ്ത്യസി നിരാമയഃ .. 24
ഏവമാദ്യന്തരഹിതമഭ്യാസേന ശനൈഃശനൈഃ .
പദമാസാദയാദ്വന്ദ്വമതീതം സർവവസ്തുതഃ .. 25
ന ച ദ്വൈതം ന ചൈവൈക്യം ജഗദിത്യേവ നിശ്ചയീ .
പരമാമേഹി വിശ്രാന്തിമാകാശവിശദാശയഃ .. 26
ശ്രീരാമ ഉവാച .
യദ്യേവം മുനിശാർദൂല തദഹംപ്രത്യയാത്മകഃ .
ഭവാനേവേഹ കിം താവദ്വസിഷ്ഠാഖ്യഃ സ്ഥിതോ വദ .. 27
ശ്രീവാല്മീകിരുവാച .
രാഘവേ ഗദതി ത്വേവം വസിഷ്ഠോ വദതാം വരഃ .
തൂഷ്ണീമേവ മുഹൂർതാർധമതിഷ്ഠത്സ്പഷ്ടചേഷ്ടിതഃ .. 28
തസ്മിംസ്തൂഷ്ണീം സ്ഥിതേ കിം സ്യാദിതി സഭ്യേ മഹാജനേ .
പതിതേ സംശയാമ്ഭോധൗ രാമഃ പുനരുവാച ഹ .. 29
കിമർഥം ഭഗവംസ്തൂഷ്ണീം ഭവാനഹമിവ സ്ഥിതഃ .
ന സോഽസ്തി ജഗതാം ന്യായഃ സതാം യോ നോത്തരക്ഷമഃ ..30
ശ്രീവസിഷ്ഠ ഉവാച .
ന മേ വക്തുമശക്തത്വാദ്യുക്തിക്ഷയ ഉപസ്ഥിതഃ .
കിംതു പ്രശ്നസ്യ കോട്യാസ്യ തൂഷ്ണീമേവാനഘോത്തരമ് .. 31
ദ്വിവിധോ ഭവതി പ്രഷ്ടാ തത്ത്വജ്ഞോഽജ്ഞോഽഥവാപി ച .
അജ്ഞസ്യാജ്ഞതയാ ദേയോ ജ്ഞസ്യ തു ജ്ഞതയോത്തരഃ .. 32
ഏതാവന്തമഭൂത്കാലം ഭവാനജ്ഞാതതത്പദഃ .
ഭാജനം സവികല്പാനാമുത്തരാണാം മഹാമതേ .. 33
തത്ത്വജ്ഞസ്ത്വധുനാ ജാതോ വിശ്രാന്തഃ പരമേ പദേ .
യോഗ്യോ ന സവികല്പാനാമുത്തരാണാമസി സ്ഫുടമ് .. 34
യാവാൻകശ്ചിത്കിലോല്ലേഖോ വാങ്മയോ വദതാം വര .
സൂക്ഷ്മാർഥഃ പരമാർഥോ വാ ബഹുരല്പതരോഽപി വാ .. 35
പ്രതിയോഗിവ്യവച്ഛേദസംഖ്യാതീതാദിവിഭ്രമൈഃ .
സ ച സർവോഽന്വിതഃ സാധോ ഭാ ഇവ ത്രസരേണുഭിഃ .. 36

ഉത്തരം സകലങ്കം ച തജ്ജ്ഞോ നാർഹതി സുന്ദര .
നാകലങ്കാ ച വാഗസ്തി ത്വം ച തജ്ജ്ഞതരഃ സ്ഥിതഃ .. 37
യഥാഭൂതം ച വക്തവ്യം ജ്ഞസ്യാന്തേവാസിനോ മയാ .
യഥാഭൂതം വിദുഃ കാഷ്ഠമൗനമന്തവിവർജിതമ് .. 38
അവിചാരാത്സസംകല്പം മൗനമാഹുഃ പരം പദമ് .
തദേവ തവ തജ്ജ്ഞസ്യ ദത്തഃ സുന്ദര ഉത്തരഃ .. 39
യന്മയോ ഹി ഭവത്യങ്ഗ പുരുഷോ വക്തി താദൃശമ് .
ജ്ഞേയമാത്രമയശ്ചാഹം വാഗതീതേ പദേ സ്ഥിതഃ .. 40
വാഗതീതപദസ്ഥോ ഹി കഥം ഗൃഹ്ണാതി വാങ്മലമ് .
അവാച്യം വച്മി നോ തേന വാഗ്ധി സംകല്പനാങ്കിതാ.. 41
ശ്രീരാമ ഉവാച .
വാചി യേ യേ പ്രവർതന്തേ താനനാദൃത്യ ദോഷകാൻ .
പ്രതിയോഗിവ്യവച്ഛേദിപൂർവകാന്വദ കോ ഭവാൻ .. 42
ശ്രീവസിഷ്ഠ ഉവാച .
ഏവം സ്ഥിതേ രാഘവ ഹേ യഥാഭൂതമിദം ശ്രൃണു .
കസ്ത്വം കോ ഽഹം ജഗദ്വാ കിമിതി തത്ത്വവിദാം വര .. 43
അഹം താവദയം താത ചിദാകാശോ നിരാമയഃ .
ചേത്യസംവേദ്യരഹിതഃ സർവസംകല്പനാതിഗഃ .. 44
സ്വച്ഛം ചിദാകാശമഹം ഭവാനാകാശമേവ ച .
ജഗച്ചാകാശമഖിലം സർവമാകാശമാത്രകമ് .. 45
ശുദ്ധജ്ഞാനൈകരൂപാത്മാ ശുദ്ധജ്ഞാനമയാത്മനി .
അന്യസംവിദ്ദൃശോന്മുക്തഃ സ്വാന്യദ്വക്തും ന വേദ്മ്യഹമ് .. 46
സ്വപക്ഷോദ്ഭാവനപരാ അഹംതാത്മൈകവർധനമ് .
മോക്ഷാർഥമപ്യുദ്യമിനോ നയന്തി ശതശാഖതാമ് .. 47
ജീവതോ ഽപ്യുപശാന്തസ്യ വ്യവഹാരവതോ ഽപി ച .
ശവവദ്യദവസ്ഥാനം തദാഹുഃ പരമം പദമ് .. 48
അബഹിഃസാധനം ശാന്തമനന്തഃസാധനം സമമ് .
ന സുഖം നാസുഖം നാഹം നാന്യദിത്യാദി തം ശിവമ് .. 49
മുക്തതായാ അഹംതേയമഭാവോ ഭാവനം ക്വ ച .
തയൈവാന്വിഷ്യതേ സേതി ജാത്യന്ധശ്ചിത്രമീക്ഷതേ .. 50
സ്പന്ദനേ ഽസ്പന്ദനേ ചൈവ യത്പാഷാണവദാസിതമ് .
അജഡസ്യൈവ തദ്വിദ്ധി നിർവാണമജരം പദമ് .. 51
തച്ച നാന്യോ വിജാനാതി സ്വയമേവാനുഭൂയതേ .
ലോകൈഷണാവിരക്തേന ജ്ഞേന ജ്ഞത്വമിവാത്മനി .. 52
തത്രാഹംതാ ന ച ത്വത്താ നാനഹംതാ ന ചാന്യതാ .
കേവലം കേവലീഭാവോ നിർവാണമമലം ശിവമ് .. 53
ചേത്യോന്മുഖത്വമേവാഹുശ്ചേതനസ്യാസ്യ ചേതനമ് .
ഏഷ ഏവ ച സംസാരോ ബന്ധഃ ക്ലേശായ ഭൂയസേ .. 54
ചേതനസ്യാചേതനത്വമചേത്യോന്മുഖതാത്മകമ് .
മോക്ഷം വിദ്ധി പരം ശാന്തം പദമവ്യയമേവ ച .. 55

ദിക്കാലാദ്യനവച്ഛിന്നേ ശാന്തേ ശാന്താത്മനി സ്ഥിതേ .
ചേത്യം ന സംഭവത്യേവ കഃ കിം ചേതയതേ കഥമ് .. 56
സംകല്പഃ സ്വപ്നദൃശ്യേഽന്തഃ സംവിന്മാത്രാത്മതാം വിനാ .
യഥാന്യവദ്ഭവേദ്ഭൂപാസ്തഥൈവാസ്മിൻബഹിർഗതേ .. 57
മനോബുദ്ധ്യാദയശ്ചൈതേ സംവിന്മാത്രാനുരൂപിണഃ .
മനോബുദ്ധ്യാദിശബ്ദാർഥഭാവിതാസ്തു ജഡാത്മകാഃ .. 58
സംവിന്മാത്രേ സമേ സ്വച്ഛേ സബാഹ്യാഭ്യന്തരേ തതേ .
അഭിന്നേ ഭേദബുദ്ധിർവാ കിമനർഥായ ജൃമ്ഭതേ .. 59
സംവിന്മാത്രസ്യ ശുദ്ധസ്യ ശൂന്യസ്യ ച കിമന്തരമ് .
യച്ചാന്തരം തദ്വിബുധാ വിദന്ത്യേതി ന വാഗ്ഗതിമ് .. 60
സദസദ്രൂപ ആഭാസോ യഥാ കിമപി ലക്ഷ്യതേ .
തമസീക്ഷിതയത്നേന ബ്രഹ്മണീദം തഥാ ജഗത് .. 61
അയമാകാശമേവാഹം യദി ശാമ്യാമ്യവാസനമ് .
വാസനാം തു ന ബധ്നാസി സ്ഥിത ഏവാസി ചിന്നഭഃ .. 62
ഇതി നിശ്ചയവാനന്തസ്തജ്ജ്ഞോഽജ്ഞ ഇവ സംജ്ഞയാ .
ചിദ്വപുർവിദ്യമാനോഽപി ശാമ്യത്യസദിവ സ്വയമ് .. 63
ജീവാനാം ജ്ഞപ്തിഗുപ്തേന ജ്വലന്നജ്ഞാനവായുനാ .
അവിദ്യാഗ്നിഃ പ്രബുദ്ധാനാം പുനസ്തേനൈവ ശാമ്യതി .. 64
അജഡാനാം യദജ്ഞാനം സ്ഥാണൂനാമിവ ശാമ്യതാമ് .
തമാഹുർമോക്ഷമക്ഷുബ്ധമാസിതം പദമക്ഷയമ് .. 65
ജ്ഞത്വേന ജ്ഞത്വമാസാദ്യ മുനിർഭവതി മാനവഃ .
അജ്ഞത്വാദജ്ഞതാമേത്യ പ്രയാതി പശുവൃക്ഷതാമ് .. 66
അഹം ബ്രഹ്മ ജഗച്ചേദമിത്യവിദ്യാമയോ ഭ്രമഃ .
അസത്യഃ പ്രേക്ഷയാ ധ്വാന്തം ദീപേനേവ ന ലഭ്യതേ .. 67
സമഗ്രകരണഗ്രാമോഽപ്യസംകല്പോ വിവേദനഃ .
ന കിംചിദപ്യനുഭവത്യന്തർബാഹ്യേ ച ശാന്തധീഃ .. 68
സുഷുപ്തത്വ ഇവ സ്വപ്നഃ സമാധൗ പ്രവിലീയതേ. .
ദൃശ്യം സർവം ജ്ഞബോധേഽന്തഃ പുനഃ സ്വാത്മൈവ ലക്ഷ്യതേ .. 69
നീലത്വം ച യഥാ വ്യോമ്നി തഥാ പൃഥ്വ്യാദിതാ ശിവേ .
ഭ്രാന്തിമാത്രാദൃതേ നാന്യദ്യഥാ വ്യോമ തഥാ ശിവഃ .. 70
വാസനാഭിരുപേതോഽപി സമസ്താഭിരവാസനഃ .
ഭവത്യസാവസത്സർവമിദമിത്യേവ യസ്യ ധീഃ .. 71
സംകല്പേഷ്വദ്ഭുതം ഭവ്യ സ്വപ്നമായേന്ദ്രജാലകമ് .
യദ്വത്സംസൃതയസ്തദ്ബദൃഷ്ടേഽപ്യാസ്ഥാ കിമത്ര വൈ .. 72
ന ദുഃഖമസ്തി ന സുഖം ന പുണ്യം ന ച പാതകമ് . .
ന കിംചിത്കസ്യചിന്നഷ്ടം കർതുർഭോക്തുരസംഭവാത് .. 73
സർവം ശൂന്യം നിരാലമ്ബം മമതാപ്രത്യയോഽപ്യയമ് .
ദ്വിചന്ദ്രസ്വപ്നപുരവദ്യസ്യാസൗ സോഽപി നാസ്തി നഃ .. 74
കേവലോ വ്യവഹാരസ്ഥഃ കാഷ്ഠമൗനഗതോഽഥ വാ .
കാഷ്ഠപാഷാണവത്തിഷ്ഠൻബ്രഹ്മതാമധിഗച്ഛതി .. 75

ശാന്തത്വേ ചിത്തത്വേ നാനാനാനാത്മനീഹ ശിവേ .
അവയവിനോ∫വയവിത്വേ ത്വിഹ യുക്തിർവിദ്യതേ നാന്യാ .. 76
അർഥാഗതസ്വഭാവസ്യ ച നൈവ ച സംഭവാദമലേ .
ഏതസ്മിൻസർവഗതേ ബ്രഹ്മണി നാസ്തി സ്വഭാവോക്തിഃ .. 77
ന ച നാസ്തികോപലമ്ഭാത്സംവിത്തേരസ്തിതാ ച നൈവാജ്ഞേ .
ഗ്രാഹ്യഗ്രാഹകദൃഷ്ടേരസംഭവാദസ്തി കിംചിദപി .. 78

ശമമമലമഹാര്യമാര്യജുഷ്ടം
ശിവമജമക്ഷയമാസിതം സമം യത് .
തദവിതഥപദം തദാസ്വ ശാന്തം
പിബ ലല ഭുങ്ക്ഷ്വ ഭവാനയം ഹി നാസ്തി .. 79

ഇത്യാർഷേ ശ്രീവാസിഷ്ഠമഹാരാമായണേ വാല്മീകീയേ മോക്ഷോപായേഷു നിർവാണപ്രകരണേ ഉത്തരാർധേ ഭാവനാ+പ്രതിപാദനം നാമൈ-കോന+ത്രിംശഃസ് സർഗഃ .. 29 ..
ഓം
****
CHECKED BY GURU P.R.IYER
14.12.2023